



Fecr Yayınları: 778

HZ. PEYGAMBER'İN UYGULAMALARINDA EHLİYET ve LİYAKAT

Sadettin GÜRMAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.  
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak  
FCR

Baskı ve Cilt  
NY MATBAACILIK YAYINCILIK  
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.  
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA  
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2023

ISBN: 978-625-6602-34-2

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.  
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1  
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60  
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

**HZ. PEYGAMBER'İN UYGULAMALARINDA**  
**EHLİYET ve LİYAKAT**

Sadettin GÜRMAN

Ankara 2023

## **Sadettin GÜRMAN**

1986 yılında Üsküdar'da doğdu. Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2009 yılında mezun oldu. Aynı Üniversite'de 2013 yılında "Vahiy Süreciyle Değişen Sosyal Hayat" konulu tezi ile yüksek lisansını tamamladı. 2023 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde "İslâm Tarihinde Ehliyet ve Liyakat" konulu tezi ile doktorasını bitirdi. Evli ve üç çocuk babası olan yazar akademik çalışmalarına devam etmektedir.

“ما إن مدحتُ محمدًا بمقالتِي ... لكن مدحتُ مقالتِي بِمحمدٍ”

“Sözlerimle Hazret-i Muhammed’i (s.a.v.) methüsenâ edebilmiş değilim;  
Bilakis, Hazret-i Muhammed’i (s.a.v.) anmakla sözlerimi yüceltirim.”

Hassân b. Sâbit

*From the river to the sea, Palestine will be free...*

*Kudüs’e, Gazze’ye  
Masumlara ve şehitlere,  
Nehirden denize özgür Filistin’e...*



## ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Alemlerin rabbi olan Allah'a (c.c.) nihayetsiz hamd-ü senâlar olsun.

Her yönüyle bize örnek olarak gönderdiği kulu ve elçisi Resûl-i Ekrem Efendimize salât ve selâm olsun.

*Hz. Peygamber Uygulamalarında Ehliyet ve Liyakat* isimli bu çalışma; konunun amacı, önemi, sınırları hakkında bilgiler ile başlamakta, kaynakların değerlendirilmesi, araştırmalar hakkında bilgiler ve konumuza sağladığı katkılar ele alınarak devam etmektedir. Üç ana bölümden müteşekkil olan çalışmanın birinci bölümü ehliyet ve liyakat kavramlarının tahlili ile ilişkili anlam ve kullanımlara sahip adalet, emanet ve sadakat kavramları üzerinde durmaktadır. Bu bölümde ayrıca Câhiliye dönemi uygulamaları ile Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerden örnekler karşılaştırmalı olarak ele alınarak kavramlara tüm yönleriyle müdrîk olmak hedeflenmektedir.

İkinci bölümde liyakat, ehliyet, adalet, emanet ve sadakat gibi soyut kavramlar, kendisi de soyut olmasına karşın etkileri her daim somut ve uzun süreli olan devlet mekanizması üzerinden irdelenmeye çalışılmıştır. Anlamın kavramlarla kâim olduğu ve kavramlara verilen önem kadar hakikate müdrîk olduğu açık bir gerçektir. Bu itibarla devlet, hilâfet, siyaset, yönetim, iktisat, cihat, hukuk, adalet, din, ulemâ, erdem ve ahlak gibi konular için tarih felsefesi, devlet felsefesi ve İslâm felsefesinden yararlanılarak konuya dair teorik ve teknik bir bakış ile zemin oluşturmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise, genel hatları ve çerçevesi belirlenen bu kavramlara ilişkin İslâm tarihinin ilk ve en önemli kaynaklarından olan Hz. Peygamber devrinden örnekler verilerek, bugün anlamaya gayret edilen kavramlar esas müracaat merciine arz edilerek tabiri diğer ile mihenge vurularak tahlil edilmiştir. Ayrıca bölüm sonunda, işlenen konunun gelecek tasavvurumuzdaki izdüşümleri değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın sonuçlarında günümüze aktüel bir katkı olarak sosyal, siyasal, hukukî, askerî ve ekonomik durumları üzerinde karşılaştırmalı bir düşünme fırsatı bulunabilir. Çalışma temel olarak teorisinin herkesçe malum ama pratiğinin pek çok alanda meçhul olduğu *ehliyet* ve *liyakat* kavramları üzerine çeşitli anlama biçimleriyle düşünme, anlaşılın, anlaşılmayan, bilerek yahut bilmeden anlamı kaydırılan bu kavramları aslına rücu ettirme gayretinden ibarettir.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinden araştırılmasına ve nihayet tamamlanmasına kadar engin ilmi ve tecrübesiyle yol gösteren, kıymetli vaktini ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ali Aksu'ya hem şekilsel hem muhtevaya yönelik ufuk açıcı yorumları ve alanda çalışanlara kılavuzluk eden eserleri için hocam Prof. Dr. Ünal Kılıç'a canı gönülden teşekkürü borç bilirim.

Çalışmanın akademik bir hüviyete bürünmesine vesile olan ve kıymetli vakitlerini sarfederek katkı verme cömertliğini gösteren Prof. Dr. Ömer Faruk Yavuz, Doç. Dr. Ömer Sabuncu, Doç. Dr. Gencal Şenyayla hocalarıma ve bizzat müşerref olamasam da eserlerinden istifade ettiğim ülkemizin İslâm tarihi bölümü değerli hocalarına minnet ve şükranlarımı sunarım.

Son olarak ilim yolculuğumda her daim teşvik edici bir fedakarlıkla yanımda gördüğüm kıymetli eşim Dr. Ceyda Gürman'a ve salih insan olmalarını temenni ettiğim evlatlarım Feyza, Nursena ve Mehmet Necat'a sevgi ve muhabbetle...

Ve mâ tevfikî illâ billâh...

Sadettin GÜRMAN

## İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR .....	7
İÇİNDEKİLER .....	9
KISALTMALAR .....	12
GİRİŞ .....	13
1. Araştırmanın Konusu ve Sınırları .....	13
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi .....	14
3. Araştırmanın Metodu ve Kaynakların Değerlendirilmesi .....	17

### BİRİNCİ BÖLÜM

EHLİYET VE LİYAKAT İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE DİNİ, TARİHİ ARKA PLAN .....	23
1.1. Ehliyet .....	24
1.2. Liyakat .....	30
1.3. Ehliyet ve Liyakat ile İlişkili Kavramlar .....	35
1.3.1. Adalet .....	36
1.3.2. Emanet .....	47
1.3.3. Sadakat .....	54
1.3.4. İstişare ve Şûrâ .....	61
1.4. Câhiliye Döneminde Ehliyet ve Liyakat .....	73
1.4.1. Câhiliye Kavramı ve Döneme Genel Bakış .....	73
1.4.2. Ehliyet ve Liyakat Anlayışı .....	85
1.5. Kur'ân-ı Kerîm ve Hadislerde Ehliyet ve Liyakat .....	92
1.6. İslâm Düşüncesinde Ehliyet ve Liyakat Anlayışı .....	97
1.7. Ehliyet ve Liyakat Uygulamalarının Önündeki Engeller .....	107

### İKİNCİ BÖLÜM

EHLİYET VE LİYAKATIN UYGULANMA ZEMİNİ: MEDİNE TECRÜ- BESİ .....	115
2.1. İslâm Devleti'nin İmkânı ve Gerekliğinin Tartışılması .....	117
2.2. Hz. Peygamber ve Risâlet'in Mekke Süreci .....	138
2.3. İslâmî İdarenin Kurucu Metni: Medine Vesikası .....	142
2.4. Hz. Peygamber ve İslâmî Yönetim Tecrübesi .....	146
2.4.1. Dinî ve Siyasî Merkez: Mescid-i Nebevî .....	149
2.4.2. Ekonomik Merkez: Beytülmâl .....	153

2.4.3. Denetim Mekanizması: Hisbe -----	155
2.4.4. İletişim: Berîd -----	158
2.4.5. İç Güvenlik: Şurta -----	160
2.4.6. Dış Güvenlik: Ordu -----	163
2.5. Hz. Peygamber'in Yönetimi ve İdarî Siyaseti -----	167
2.6. Hz. Peygamber'in Görevlendirme ve Azil Kıstasları -----	183

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE EHLİYET VE LİYAKAT ÖRNEKLERİ 197

3.1. İdarî ve Siyasî Uygulamalarda Ehliyet ve Liyakat -----	201
3.1.1. Valilik ve Yöneticilik -----	202
3.1.1.1. Mekke'nin İlk Valisi Attâb b. Esîd -----	204
3.1.1.2. Kâbe'nin Anahtarı ve Osman b. Talha -----	209
3.1.1.3. Yemen Valiliği ve Bâzân -----	214
3.1.1.4. Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve Amcazâdelerinin Görev Talebi -----	216
3.1.1.5. Ebû Zer el-Gıfârî ve Âmillik Talebi -----	217
3.1.1.6. Ebû Süfyân b. Harb -----	219
3.1.2. Elçilik ve Diploması -----	220
3.1.2.1. Amr b. Ümeyye ed-Damrî -----	225
3.1.2.2. Hâtıb b. Ebû Beltea -----	227
3.1.2.3. Dihye b. Halîfe el-Kelbî -----	229
3.1.2.4. Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî -----	232
3.1.2.5. Alâ b. Hadramî -----	234
3.2. Askerî ve İstihbârî Uygulamalarda Ehliyet ve Liyakat -----	236
3.2.1. Komutanlık -----	237
3.2.1.1. Amr b. el-Âs -----	239
3.2.1.2. Üsâme b. Zeyd b. Hârîse -----	241
3.2.2. İstihbarat -----	243
3.2.2.1. Birinci Akabe Biatı -----	247
3.2.2.2. Abdullah b. Ebû Bekir -----	248
3.2.2.3. Gayrimüslim Kılavuz Abdullah b. Uraykıt -----	248
3.2.2.4. Tebük Gazvesi ve Mescid-i Dırâr -----	249
3.3. Mâlî ve İktisadî Uygulamalarda Ehliyet ve Liyakat -----	250
3.3.1. İslâm İktisadının Temeli: Medine Pazarı -----	251
3.3.2. İbnü'l-Lütbiyye, İbn Tebbebe ve İktisadî Hassasiyetler -----	254
3.4. Adlî ve Hukukî Uygulamalarda Ehliyet ve Liyakat -----	256
3.4.1. Muâz b. Cebel -----	260

3.4.2. Kişisel Özgürlükler: Semüre b. Cündeb Örneği -----	262
3.4.3. Adalet Karşısında Eşitlik: Fâtıma bint el-Esved Örneği -	264
3.5. Dinî ve İlmî Uygulamalarda Ehliyet ve Liyakat -----	265
3.5.1. Neseb İlmî ve Hz. Ebû Bekir -----	268
3.5.2. Muallimlik ve Mus'ab b. Umeyr-----	271
3.5.3. Katiplik ve Zeyd b. Sâbit -----	274
<b>EK: Gelecek Tasavvurumuz Açısından Ehliyet ve Liyakatin Önemi---</b>	<b>279</b>
<b>SONUÇ-----</b>	<b>297</b>
<b>KAYNAKÇA -----</b>	<b>303</b>

## KISALTMALAR

b.	: İbn, bin
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
EI	: Encyclopedia of Islam
ed.	: Editör
İSTEM	: İslâm Sanat Tarih Edebiyat ve Musikisi Dergisi
thk.	: Tahkik Eden
m.	: Miladî Tarih
h.	: Hicrî Tarih
ö.	: Vefat Tarihi
ra.	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
sav.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	: Tarihsiz
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: Ve Benzer(ler)i
vd.	: Ve Diğerleri
Yay.	: Yayınevi, Yayınları